

Potrava pre mŕtvych v dobe halštatskej *Ako sa prejavuje ukladanie potravy v halštatských hroboch*

Strava tvorí neoddeliteľnú súčasť našich každodenných životov. Jej význam je však nie len fyzický, ale aj náboženský: pôsty, predpísané jedlo, stolovanie, či v kresťanstve známe chlieb a víno.

Zvyk ukladania potravy do hrobov sledujeme už od čias paleolitu, nejde teda o fenomén doby halštatskej. Taktiež rozšírenie tohto zvyku je značné. Okrem Európy máme doklady napríklad z Číny, Madagaskaru, Mexika či Kamerunu. Jednotlivé oblasti ako aj etniká, prirodzene, disponujú odlišnosťami. V písomných prameňoch, síce až z obdobia laténu, nájdeme u Cézara zmienku o galskom zvyku spaľovať spoločne s mŕtvym aj zvieratá, či veci, ktoré mal rád.

Prejavy ukladania potravy v halštatských hroboch pozorujeme na hrobovej výbave. Okrem zvieracích kostí sa sleduje prítomnosť organických zvyškov a hmotná kultúra. Tu je však dôležité najprv zhodnotiť možné dôvody uloženia toho ktorého nálezu. Nie všetky kosti či nádoby musia byť bezprostredne dokladom prítomnosti potravy v hrobe.

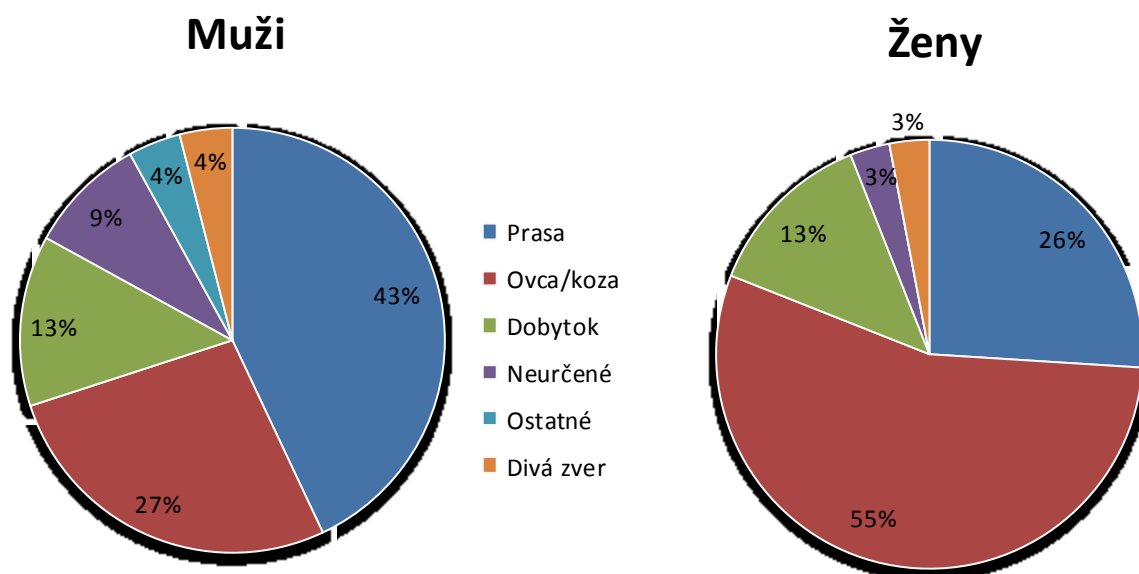
Na analýzu a zistenie prítomnosti organických zvyškov v hrobe sa používa niekoľko metód: archeobotanika, fosfátová analýza, analýza lipidov a archeoentomológia. Kostí sa najlepšie zachovávajú v málo vápenatých pôdach. Pokiaľ sú však kosti „strávené“ prostredím, pomôcť určiť prítomnosť organických zvyškov nám môže fosfátová analýza. Niekdajšiu prítomnosť mäsa nám indikujú aj vonkajšie skelety, či kukly hmyzu, ktoré sa v mäse nachádzajú. Touto časťou sa zaoberá archeoentomológia.

Najdôležitejší doklad ukladania stravy sú zvieracie kosti. Ich kvalita a výpovedná hodnota je ovplyvnená množstvom vonkajších faktorov: vplyv pôdy, zmeny tepla a zimy, UV žiarenie, iné zvieratá, či nevyzdvihnutie všetkých, hlavne menších kostí, ktoré možno ľahko prehliadnuť. Podľa H. Behrensa možno rozlíšiť 3 druhy významu ukladania zvierat do hrobov: sociologický, emocionálny a náboženský.

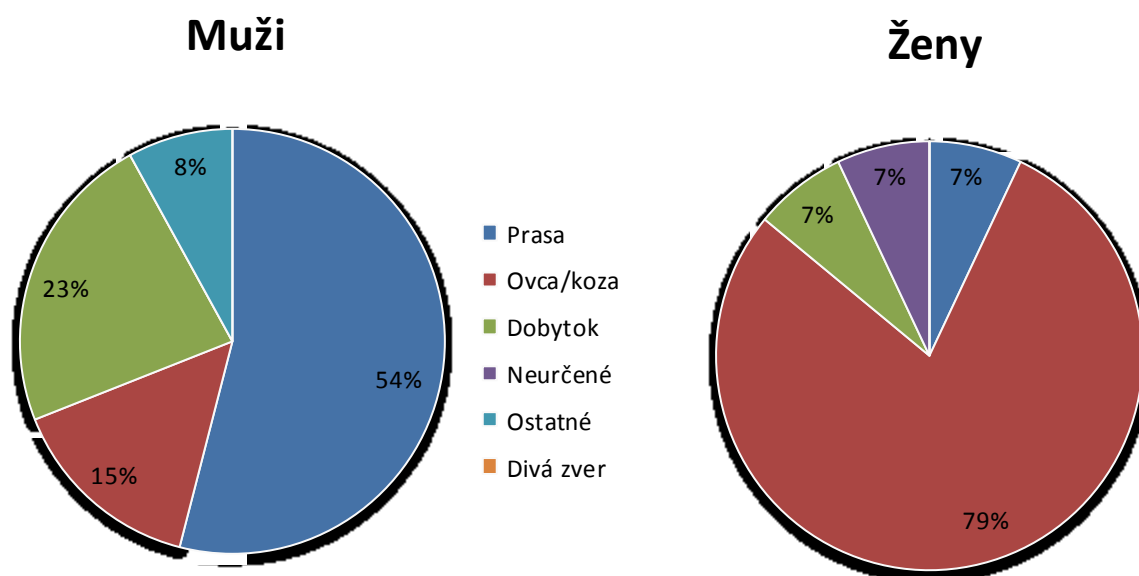
- Sociologický sa týka zvierat, ktoré boli popri zosnulom vnímané ako samostatné bytosti. Ide napríklad o kone.
- Emocionálny je asi najt'ažšie rozlíšiteľný. Týka sa zvierat, ktoré boli mŕtve mu za života blízke. Ide o psy, kone či vtáky. Tieto zvieratá majú v hrobe zabezpečenú svoju stravu, preto sa nepovažujú za potravu pre mŕtveho.
- Náboženský zahŕňa obeť ako aj potravu pre mŕtveho. Častokrát ide o jednotlivé kusy zvierat, nie o celé jedince, pričom však treba pamätať, na vonkajšie vplyvy, ktoré mohli pozostatky poznačiť. Okrem spomenutého sem zaraďujeme aj rôzne amulety čo trofeje.

V Bádensku-Württembergu a Bayere boli vybratých 8 pohrebísk z doby halštatskej, kde sa sledovala prítomnosť mäsitej potravy v hroboch. Pozitívny nález bol v mužských hroboch v 49,5% (99 hrobov), v ženských u 36% (72 hrobov). V prípade detí len 14% (16 hrobov). Pri všetkých lokalitách išlo prevažne o domáce zvieratá, divá zver bola výraznejšia len na lokalite Kehlheim Urnenfeld a to v necelých 20% hroboch. Kvalita mäsa bola v mužských a ženských porovnateľná, výrazný rozdiel však bol v druhoch zvierat (Graf 1). Kým v mužských hroboch prevažuje prasa, v ženských ovce/kozy. Tento rozdiel je ešte výraznejší v bohatých hroboch (Graf 2). Zvieratá boli prevažne dospelé jedince, zhruba 22% bolo mladých. Veľkosti porcií bola v mužských bohatých hroboch väčšia ako v bežných.

Kým v bežných išlo vo väčšine prípadov o 1 porciu, v bohatých hroboch je výrazný nárast 2 a 3 porcií.

Graf 1: Percentuálne zastúpenie druhov zvierat vo všetkých hroboch.

Graf 2: Percentuálne zastúpenie druhov zvierat v bohatých hroboch.

Prasa mohlo v mužských hrobách symbolicky predstavovať kanca, ktorý bol agresívny, inteligentný, nebojácny, rýchly a nebezpečný. Bol rešpektovaný a braný ako symbol odvážneho boja. Ovce v ženských hrobách mohli súvisieť s ich prácou. Spracovávali vlnu a tkali látky.

Pri keramike, rovnako ako pri kostiach, treba starostlivo rozpoznávať, aký je zámer jej uloženia. Prítomnosť organických zvyškov nám samozrejme pomôžu určiť chemické analýzy,

prvým indikátorom je však samotný spôsob uloženia a stav predmetu. Pri nádobách, ktoré sú uložené hore dnom, prevrátené, alebo vsadené do seba, sa nepredpokladá, že by mohli obsahovať jedlo. To isté platí aj pre rozbité a zámerne poškodené kusy.

Požívali sa prevažne ploché nádoby so širším ústím, misky, taniere a šálky, ktoré aj priestorovo súviseli so zvieracími kosťami. Niekedy sa kosti nachádzali priamo na alebo v nich. Nádoby s vysokým a baňatým kužeľovitým hrdlom a naberacími nádobkami slúžili na tekutiny alebo kašovité jedlá.

Nálezy nožov nie sú pravidelné ale často sa v hroboch vyskytnú. Mnohé z nich sú pritom považované za porcovacie nože, pretože sa vyskytujú v blízkosti zvieracích kostí alebo keramiky. Ide zhruba o 40% sledovaných nálezov.

Záverom možno zhrnúť, že preukázateľne bola potrava do hrobov dávaná zámerne. Telo človeka bolo aj po smrti brané ako živé. Viditeľné je však výrazné ovplyvnenie pohlavím, vekom a sociálnym statusom. V bohatých hrobách sa odrazilo napríklad na množstve porcií a množstve keramiky. Niekedy sa tam doložili prestížnejšie nápoje (napríklad alkohol), alebo importované suroviny (napr. koreniny či exotické ovocie). V prípade pohlavia ide o výrazný rozdiel v preferovanom druhu zvierat. Téma ukladania stravy je veľmi komplexná a v budúcnosti nám ešte môže priniesť ďalšie poznatky.

Použitá literatúra:

STADLER, J. 2010: Nahrung für die Toten? Speisebeigaben in hallstattzeitlichen Gräbern und ihre kulturhistorische Deutung. Bonn.